

ปัญหาจัดตั้ง 'อาศรมความคิด'

งานแรกวิจัยคลองกับสิ่งแวดล้อม

การประชุมของโครงการอาศรมความคิด และล่าง คือคลองแสนแสบ ซึ่งส่งกลิ่นเหม็น

ศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ ผู้ซึ่งได้ทุนอุดหนุนจากคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ของกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เกี่ยวกับเรื่องการแก้ไขความไม่เป็นธรรมในกฎหมายขายฝาก สดๆ ร้อนๆ อีกงานหนึ่ง และประธานในการระดมสมองเรื่องคลองนี้ หลังจากกระดมกันหลายครั้ง ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ได้บอกว่า.....

"คลองในบ้านเรานั้น ได้จำแนกออกตามลักษณะของกฎหมายเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ คือ คลองโดยทั่วไป, คลองหรือลำน้ำชลประทาน, คลองประปา และคลองประเวศศาสตร์"

"คลองใน 3 ประเภทหลังนี้ ไม่ค่อยจะมีปัญหาเท่าใดนักในเรื่องมลภาวะทางน้ำ เนื่องจากแหล่งน้ำเหล่านี้ ประชาชนส่วนใหญ่ต้องใช้ในการอุปโภคและบริโภค จึงทำให้มีการควบคุมน้ำเป็นอย่างดี จะมีปัญหาหนักก็คือ ประเภทที่ 1 คือ คลองโดยทั่วไป"

จากนั้นศาสตราจารย์ผู้เป็นประธานโครงการก็เล่าย้อนหลังประวัติศาสตร์ว่า "ในสมัยโบราณครั้งรัชกาลที่ 1 นั้น มีการขุดคลองเพื่อเป็นตัวกันข้าศึกเข้ามารุกรานเป็นจุดประสงค์ใหญ่ รองลงมา ก็เป็นการบริโภคอุปโภคและการคมนาคม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 มีการพัฒนาบ้านเมือง โครงสร้างในการใช้สอยของระบบคมนาคมนั้นเริ่มมีถนนควบคู่กับคลอง แต่คลองนั้นยังมีความสำคัญอยู่น้อย โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเกษตร"

"ต่อมาในสมัยของรัชกาลที่ 6 และ 7 เมืองได้มีการขยายไป การคมนาคมก็พัฒนาขึ้น โดยหันมาพึ่งถนนกันมากขึ้น การขุดคลองเพื่อการสัญจรได้มายุติลงในสมัยนี้ คลองจึงลบลบาทลงโดยสิ้นเชิง"

"ผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนี้ คุกคลองเหล่านี้จึงถูกลืม หมดความสำคัญ จึงจะเห็นได้จากคลองต่างๆ ที่เคยให้ประโยชน์อันเกื้อหนุนดี ซึ่งเป็นคลองประเภทที่ 1 คือ คลองโดยทั่วไป ถูกถมเพื่อขยายถนนหรือถูกฝังท่อระบายน้ำ เพื่อรับน้ำฝนและน้ำโสโครก รวมกัน สิ่งเหล่านี้ก็เป็นมูลเหตุให้คลองที่เหลือในส่วนกลางของกรุงเทพฯ กลายเป็นบ่อน้ำครำที่น้ำเสียส่งกลิ่นเหม็นขึ้นทุกวัน"

เกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำและคลองนี้

ในสมัยปี พ.ศ.2446 ได้ออกเป็นกฎหมาย ซึ่งก็ยังมีผลในการบังคับมาจนถึงปัจจุบันนี้คือ "พ.ร.บ.รักษาคคลอง ร.ศ. 121" ซึ่งมี "กรมคลอง" ในกระทรวงเกษตรราธิการ ทำหน้าที่ในการซ่อมและทำการรักษาน้ำลำคลองต่างๆ แต่ต่อมากรมคลองถูกโอนไปขึ้นในสังกัดกระทรวงคมนาคม และได้เปลี่ยนชื่อเป็น "กรมทาง"

ประธานอาศรมความคิด ได้ขยายความของ พ.ร.บ.รักษาคคลอง ร.ศ.121 ว่า "สำหรับบทลงโทษที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดไว้ มีโทษทั้งปรับและจำคุก กล่าวคือตามบทบัญญัติมาตรา 6 ห้ามทิ้งหยาก เขื่อ ฝืน ฝอย ลงในคลองหรือทางน้ำลำคู ซึ่งเดือนไหลลงคลองได้ การฝ่าฝืนดังกล่าวมีความผิด มีโทษปรับไม่เกิน 20 บาท หรือ จำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือทั้งปรับทั้งจำ"

เงิน 20 บาท ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้น ก็ไม่น้อยเช่นกัน

ต่อมาเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2502 หัวหน้าคณะปฏิวัติมีคำสั่งประกาศ ปว.44 ประกาศให้ดำเนินการกับผู้ที่ถูกคลองและที่สาธารณะอย่างเฉียบขาด มีการรื้อถอนอาคารบ้านเรือนในเขตกรุงเทพฯ ที่ถูกคลองสาธารณะก็ทำไปด้วยความลำบากยากยิ่ง เพราะผู้ที่บุกรุกเหล่านั้นส่วนใหญ่จะเป็นคนยากจน แต่ก็ทำได้สำเร็จเป็นบางส่วน

จากคำสั่ง ปว.44 นี้ ทำให้อำนาจหน้าที่การดูแลรักษาคคลองโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ นั้น มีความชัดเจนขึ้น ซึ่งเป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครและธนบุรีในสมัยนั้น ต่อมาก็กลายเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ก็คือ พลตรีจำลอง ศรีเมืองนั่นเอง

มิใช่จะมีกฎหมายที่รองรับเพียงแค่นั้น ยังมีอื่นๆ อีกหลายฉบับที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และพัฒนาคลอง อย่างเช่น "พ.ร.บ. รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2503" มีโทษปรับ สำหรับผู้ที่ทำความสกปรกแก่แม่น้ำลำคลอง กล่าวคือ ผู้ใดขี้วัน ส้วมหรือถ่มน้ำลาย น้ำมูก น้ำมูก เสมหะ หรืออุจจาระ หรือปัสสาวะ ลงในแม่น้ำหรือคลอง จะต้องระวางโทษปรับ....."พ.ร.บ. การเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456" ซึ่งเป็นฉบับที่คุ้มครองการสัญจรของประชาชน และได้ระวางโทษบัญญัติ ห้ามการกระทำใดๆ ที่จะกีดขวางทางสัญจร หรือทำให้เกิดความสกปรกในแม่น้ำลำคลอง ก็มีโทษเช่นกัน.....

แต่ตอนนี้คลองนั้นไม่ใช่ทางสัญจรแล้ว ก็เลยไม่ค่อยจะมองในจุดนี้ แต่คลองเองก็ยังมารับภาระในการระบายน้ำเสียจากทั่วทุกระดับชั้น ตั้งแต่บ้านเรือน ชุมชน บ้านโรงงานอุตสาหกรรม

ในกรณีที่น่าจากโรงงานอุตสาหกรรมนี้ ยังตกเตียงกันในภาครัฐบาลว่า ความเป็นพิษในแม่น้ำลำคลองจะมีสัดส่วนเพียงใด ระหว่างน้ำเสียจากอาคารบ้านเรือนกับโรงงานอุตสาหกรรม อาจจะเป็น 70 : 30 หรือ 75 : 25 จนกระทั่งน้ำในคลองกรุงเทพฯ นั้นเน่าเหม็นไปกว่า 80% แล้ว การตกเตียงยังไม่ลงตัว

ในการอนุรักษ์คลองและน้ำ นอกจากจะมีกฎหมายควบคุมแล้ว ยังขึ้นอยู่กับเทคนิควิธีการในการจัดการของหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาคคลอง ซึ่งมีหลายหน่วยงาน แต่ละหน่วยงานนั้นเป็นเอกเทศ ต่างคนต่างทำ จึงเป็นปัญหาในเรื่องการประสานงาน

ดังนั้นรัฐบาลจึงควรมอบนโยบายที่แน่ชัดในการดำเนินงานว่า จะให้หน่วยไหนเป็นผู้รับผิดชอบ และมีอำนาจโดยตรงในการจัดการกับคลอง รวมถึงมาตรการอื่นๆ เช่น การจัดสร้างโรงบำบัดน้ำเสีย ทั้งที่รวมจากอาคารบ้านเรือนและจากโรงงานอุตสาหกรรม แล้วค่อยปล่อยลงคลอง รวมไปถึงการรณรงค์ในเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยการร่วมมือทั้งฝ่ายรัฐและเอกชน

ในการวิจัยขั้นต้นของ "อาศรมความคิด" ได้เห็นพ้องกันว่า การแก้ปัญหาหมกหมกของคลองในกรุงเทพฯ จำเป็นต้องใช้หลักวิชาการและการจัดการที่เหมาะสม การกำหนดมาตรฐานและควบคุมคุณภาพน้ำทั้ง การควบคุมการทิ้งขยะมูลฝอยลงในแหล่งน้ำ การรื้อล้างพื้นที่คลอง และอื่นๆ ก็จะเป็นมูลเหตุให้เกิดพิษในน้ำ อีกทั้งจึงต้องมีการแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาคลองให้เฉียบกว่านี้ เท่าที่เป็นมานั้นอย่าง พ.ร.บ.รักษาคคลอง ร.ศ. 121 นั้น เป็นกฎหมายที่ล้าสมัยเกินไป และต้องให้อำนาจเจ้าหน้าที่อย่างเพียงพอ พร้อมทั้งงบประมาณการใช้จ่ายอย่างเพียงพอ

ทั้งนี้ทั้งนั้น.....ก็มิใช่เจ้าหน้าที่จะปฏิบัติงานและดำเนินการเท่านั้น ที่สำคัญก็คือประชาชนทั้งหลายควรตระหนักในเรื่องความสูญเสีย การทำลายสิ่งแวดล้อมและให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ด้วย.....การดำเนินการจึงจะลุล่วงไปด้วยดี

นี่ก็เป็นเพียงขงแรกของการทำงานวิจัยแบบระดมสมองของ "อาศรมความคิด" ซึ่งในขั้นต่อไปก็จะสืบต่อถึงขั้นขยายผลที่ว่า.....

ทำอย่างไร น้ำในคลองกรุงเทพฯ.....จึงจะมีชีวิตขึ้นมาได้???